

УДК 378.147

**ЗАСТОСУВАННЯ ТРЕНІНГІВ ЯК ОДНА З ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ
МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ**

С.М. АМЕЛІНА, доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземної філології і перекладу

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

E-mail: svetlanaamelina@ukr.net

У.Д. БІЛА, аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

E-mail: ulianababych@gmail.com

Анотація. У статті висвітлено одну з педагогічних умов формування міжкультурної компетентності майбутніх філологів, а саме застосування тренінгів. Зосереджено увагу на ефективності тренінгової технології. Наведено визначення, класифікація та вправи для формування міжкультурної компетентності з використанням тренінгів.

Ключові слова: міжкультурна компетентність, формування міжкультурної компетентності, педагогічні умови, тренінг.

Актуальність (Introduction). Інтенсифікація взаємодії народів та культур різних країн зумовлена процесом глобалізації, що стрімко розвивається у наш час. Тому формування міжкультурної компетентності майбутніх філологів, а саме оволодіння іноземною мовою для вступу в міжкультурний діалог, ознайомлення та залучення до іншої культури відіграє велику роль у навчанні. Міжкультурна компетентність, яка формується в процесі навчання іноземної мови з урахуванням культурних та ментальних розбіжностей носіїв мови, у свою чергу, є необхідною умовою для успішного діалогу культур. З огляду на це, реалізація міжкультурного потенціалу навчальних дисциплін стає однією з найголовніших цілей освітньої системи. Питання щодо підготовки фахівців до співпраці в умовах багатокультурного суспільства і створення нового освітнього простору, який допоможе застерегти від дискримінації, насильства та конфліктів, пов'язаних із взаємодією різних культур та світоглядом різних народів, є одним із важливих питань освітньої політики [4, 10-12 С.]. Процес формування міжкультурної компетентності передбачає зміни у ставленні студента до світоглядних доміант життя і до навчання в університеті на підставі становлення адекватної ціннісної картини світу, усвідомлення пріоритетної ролі міжкультурного спілкування в світовому просторі.

Формування міжкультурної компетентності філологів – це навчання взаємодії двох або більше членів різних культурних груп. Для формування міжкультурної компетентності потрібно навчати студентів співпереживати, слухати, позитивно ставитись до людей інших культур, взаємодіяти з людьми інших культур, гнучкості та готовності до навчання. Отже, необхідно формувати міжкультурну компетентність студентів-філологів, що обумовлюється обґрунтуванням та реалізацією певних педагогічних умов.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Науковий інтерес до проблематики міжкультурної компетентності став об'єктом багатьох іноземних та вітчизняних праць дослідників: М. Bennet, М. Вугам, Y. Kim, S. Storti, С. Александрової, Т. Астафурової, І. Бахова, М. Богатирьової, Т. Бондар, С. Верещагіна, О. Воеводи, Л. Воротняк, Н. Гальськової, О. Гончарової, Ж. Гориної, Р. Гришкової, О. Гуренко, П. Донця, Т. Єлізарової, І. Зимньої, Т. Колбіної, Г. Копил, В. Костомарова, З. Курлянд, І. Лейфи, О. Лешер, В. Маслової, Р. Мільруд, А. Миролубова, З. Нікітенко, Є. Пассова, І. Петрової, І. Плужник, В. Попкова, В. Сафонової, С. Тер-Мінасовой, Г. Томахіна, І. Халєєвої, Л. Харченкова, Д. Чернилевського, Л. Щерби, Н. Якси та ін. У наукових доробках учених представлено різні аспекти проблематики міжкультурної компетентності та напрямів її формування у фахівців на сучасному етапі модернізації освіти.

Педагогічні умови формування міжкультурної компетентності досліджували такі вчені,

як: І. Аксаріна, Р. Бріслін, Н. Грицик, О. Коваленко, Г. Копил, Л. Моторна, А. Найн, Г. Тріандіс, К. Фопель.

Мета (Purpose) статті – розглянути педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх філологів, зокрема, застосування тренінгів.

Методи (Methods). У дослідженні використовувались такі теоретичні методи: аналіз і класифікація наукових даних – для вивчення стану науково-теоретичного вирішення проблеми, формування міжкультурної компетентності майбутніх філологів; синтез, порівняння та узагальнення – для зіставлення різних поглядів вчених щодо педагогічних умов формування міжкультурної компетентності майбутніх філологів.

Результати (Results). Е. Холл, американський антрополог і дослідник культур, вважається основоположником теорії міжкультурної компетентності. У своїх працях він розглядає формування міжкультурної компетентності як навчання, що ґрунтується на розумінні культурних відмінностей та їх практичного застосування в безпосередніх контактах з носіями інших культур [13, с. 224].

Перш, ніж розглянути педагогічні умови формування міжкультурної компетентності, доцільно з'ясувати визначення цього поняття.

У філософії під умовами розуміють категорію, в якій показано відношення предмета до тих факторів, завдяки яким він виник та існує. Завдяки наявності відповідних умов властивості предмета переходять з можливості в дійсність його виникнення, існування та розвитку [10, 162–167 С.].

У психології під умовами розглядається аналіз внутрішніх та зовнішніх причин, що зумовлюють, прискорюють або уповільнюють процес психічного розвитку людини, впливаючи на його динаміку та кінцевий результат [3, с. 405].

У педагогіці під умовами розуміють сукупність змінних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх впливів, які впливають на фізичний, моральний, психічний розвиток людини, її поведінку, виховання та навчання, формування особистості [9, 36 С.].

Л. Моторна визначає педагогічні умови як систему певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися або були суб'єктивно створені з метою досягнення конкретних педагогічних цілей. Педагогічні умови можуть виступати формою педагогічної діяльності, спрямованої на формування висококваліфікованого спеціаліста [6].

О. Назарова розглядає педагогічні умови як сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів і матеріально-просторового середовища, що спрямовані на розв'язання дослідницьких завдань [7, 79-84 С.].

І. Аксаріна бере за основу визначення А. Найн, що педагогічні умови – це «сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і прийомів підвищення ефективності навчально-виховного процесу і матеріально-просторового середовища, що забезпечують успішне вирішення поставлених і проєктованих у дослідженні завдань» [8, с. 288]. Продовжуючи думку, І. Аксаріна зазначає, що до педагогічних умов можна віднести ті, які свідомо створюються в освітньому процесі й повинні забезпечувати найбільш ефективно протікання цього процесу [0, с. 19].

Отже, педагогічні умови – це сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, засобів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених завдань.

Сучасна наука пропонує різноманітний вибір способів і методів навчання ефективної комунікації та формування міжкультурної компетентності. На наш погляд, педагогічні умови, що сприяють ефективному розвитку міжкультурної компетентності студентів, пов'язані із застосуванням таких технологій і форм:

- семінари;
- волонтерство;
- інтерактивні технології;
- тренінги.

У переліку, наведеному вище, тренінг вважають найефективнішим методом формування міжкультурної компетентності. У порівнянні з класичними академічними формами організації навчального процесу тренінг значною мірою відповідає специфічним вимогам і труднощам міжкультурного навчання завдяки своїй практичній орієнтованості та

інтенсивності [11, с. 267].

Застосування тренінгів уперше запропонував Г. Тріандіс. Він вважав, що за допомогою цього методу і відбувається знайомство із міжкультурними відмінностями, через програвання ситуацій, що по-різному сприймаються особами різних культур. На його думку, у процесі тренінгу відбувається знайомство з іншомовною культурою шляхом емоційно забарвленої діяльності та повторного програвання ситуацій та аналізу. У результаті здійснюється перенесення отриманих знань на нові ситуації [14].

Тренінг – це процес самосвідомості, пізнання індивідом власних культурних основ; отримання інформації про інші культури; набуття навичок пояснення причин, ситуацій і дій з позицій іншої культури. Р. Бріслін визначає міжкультурний тренінг як серію взаємопов'язаних подій або дій, призначених для розвитку культурної самосвідомості, типових поведінкових реакцій або навичок, а також позитивної настанови щодо інших культур [12, с. 270].

Н. Грицик розробила і пропонує технологію міжкультурного тренінгу з метою формування міжкультурної компетентності майбутніх, що включає чотири етапи: перший – активізація фонових знань студентів, пов'язаних з певним культурологічним аспектом; другий – ознайомлення студентів з культурологічною інформацією різних країн; третій – аналіз провокаційних ситуацій; четвертий – порівняння культурологічних фактів різних країн [2].

Для розроблення міжкультурного тренінгу дуже важливим є знання культури ділового спілкування цільового мовного середовища. Зрозуміло, що для налагодження зовнішніх ділових контактів знання про ділову культуру будь-якого соціуму є визначальним. Наступним етапом у формуванні міжкультурної компетентності студентів за допомогою тренінгів є тренування міжкультурного ділового спілкування [5, 5–6 С.].

Класифікація міжкультурних тренінгів:

- когнітивні – надають інформацію про іншу культуру (її історію та сучасне життя, духовні звичаї та традиції, досягнення культури і мистецтва, етнографію тощо);
- поведінкові – спрямовані на отримання студентами практичних навичок, необхідних у житті в зарубіжній культурі (норми поведінки, правила етикету, кулінарні традиції, релігійні норми тощо);
- атрибутивні – пояснюють соціальну поведінку іноземців з точки зору цінностей, норм і традицій їхньої культури.

Для формування міжкультурної компетентності філологів за допомогою тренінгів можуть використовуватися вправи для зняття напруження між партнерами (інтерв'ю у партнера, знайомство із гри «Не хочу хвалитись, але я...»), оволодіння навичками психофізіологічної саморегуляції (складання ситуацій успіху, усвідомлення власних потреб і цінностей), розвиток навичок довірливої уваги (вправа «Знайти спільне», «Приверни увагу»), спостережливості невербального спілкування (вправа «привітання невербальним способом»), встановити контакт невербальними засобами спілкування, аналіз міміки, жестів, поглядів, позицій, голосу, інтонації), формування вміння керувати увагою партнерів по спілкуванню (вправа «комунікативної провокації», комунікативне зіставлення «за» і «проти», драматизація ситуації спілкування) тощо. До тренінгових методів можна віднести рольові ігри, групові дискусії, мозковий штурм.

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, міжкультурні тренінги корисні та цікаві для студентів. Вони допомагають їм краще пізнати себе і своїх партнерів, досвід, отриманий під час таких тренінгів, допомагає подолати деякі бар'єри у спілкуванні та підвищити готовність учасників до ділового і професійного спілкування. Тренінг є одним з найбільш ефективних методів формування і розвитку міжкультурної компетентності. Він синтезує всі активні методи навчання. Використання тренінгу як ефективного засобу формування міжкультурної компетентності студентів сприяє активізації навчального процесу, що необхідно у фаховій підготовці майбутніх філологів.

Список використаних джерел

1. Аксарина И. Ю. Педагогические условия адаптации выпускников школ на этапе перехода от общего к высшему профессиональному образованию: автореф. дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01; Курганский гос. ун-т. М., 2006. 19 с.

2. Грицик Н. Міжкультурний тренінг як ефективний засіб формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови / Н. Грицик // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2011. – № 39 (2). – С. 27-31. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2011_39\(2\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2011_39(2)_6)
3. Звонников В. И. Педагогические измерения в управлении качеством обучения: дис. д-ра пед. наук: 13. 00. 01 / Виктор Иванович Звонников. – Ростов-на - Дону, 2006. – 405 с
4. Коваленко О. Політика та практика викладання в умовах соціокультурного розмаїття / О. Коваленко // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2006. – № 5. – С. 10-12.
5. Копил Г. О. Інтеркультурологічні аспекти ділового спілкування як предмет міжкультурного тренінгу // О. Г. Копил // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Вип. 56. Педагогічні науки. – 2011. – С. 3–8. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/5009/1/vip_56_1.pdf
6. Моторна Л. В. Педагогічні умови застосування освітніх технологій в процесі викладання природничо-наукових дисциплін у технічних коледжах [Електронний ресурс] / Л. В. Моторна. – Режим доступу: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Motorna.php>
7. Назарова О. Л. Новые информационные технологии в управлении качеством образовательного процесса в колледже / О. Л. Назарова // Информатика и образование. – 2003. – № 11. – С. 79–84.].
8. Найн А. Я. Инновации в образовании: монография / А. Я. Найн. – Челябинск: ИПР МО РФ, 1998. – 288 с.
9. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике / В. М. Полонский. – М. : Высш. шк., 2004. – 512 с.
10. Соколова І. В. Формування полікультурної компетентності у майбутніх учителів-філологів / І. В. Соколова, О. А. Івашко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. – Серія : Педагогічні науки. – 2009. – №1. – С. 162–167.
11. Фопель К. Технология ведения тренинга. Теория и практика / К. Фопель ; пер. с нем. – 3-е изд. – М. : Генезис, 2007. – 267 с.
12. Brislin R. W. Intercultural Communication Training: An Introduction / R. W. Brislin, T. M. Yoshida. – Thousand Oaks, 1994. – 270 p
13. Hall E. T., Hall M.R. Understanding Cultural Differences: Germans, French and Americans. Boston – L. : Intercultural Press, 1990. 224 p.
14. Triandis H. Intercultural Education and Training / Peter Funke (Ed.) //Understanding the USA. A Cross-Cultural Perspective. – Tübingen, 1989

References

1. Aksaryna Y. Yu. Pedahohycheskye uslovyia adaptatsyy vypusknikov shkol na etape perekhoda ot obshcheho k vysshemu professyonalnomu obrazovaniyu: avtoref. dys. na soyskanye nauchn. stepeny kand. ped. nauk: spets. 13.00.01 / Y. Yu. Aksaryna; Kurhanskyi hos. un-t. – M., 2006. – 19 s.
2. Hrytsyk N. Mizhkulturnyi treninh yak efektyvnyi zasib formuvannia kulturolohichnoi kompetentsii maibutnoho vchytelia inozemnoi movy / N. Hrytsyk // Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly. – 2011. – № 39 (2). – S. 27-31. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2011_39\(2\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2011_39(2)_6)
3. Zvonnykov V. Y. Pedahohycheskye yzmerenyia v upravlenyy kachestvom obucheniya: dys. d-ra ped. nauk: 13. 00. 01 / Vyktor Yvanovych Zvonnykov. – Rostov-na - Donu, 2006. – 405 s
4. Kovalenko O. Polityka ta praktyka vykladannia v umovakh sotsiokulturnoho rozmaittia / O.Kovalenko // Inozemni movy v navchalnykh zakladakh. – 2006. – № 5. – S. 10-12.
5. Kopyl H. O. Interkulturolohichni aspekty dilovoho spilkuvannia yak predmet mizhkulturnoho treninhu // O. H. Kopyl // Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Vyp. 56. Pedahohichni nauky. – 2011. – S. 3–8. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://eprints.zu.edu.ua/5009/1/vip_56_1.pdf
6. Motorna L. V. Pedahohichni umovy zastosuvannia osvitnikh tekhnolohii v protsesi vykladannia pryrodnycho-naukovykh dystsyplin u tekhnichnykh koledzhakh [Elektronnyi resurs] / L.V. Motorna. – Rezhym dostupu: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Motorna.php>

7. Nazarova O. L. Новые ynformatsyonnye tekhnolohyy v upravlenyy kachestvom obrazovatelnoho protsessa v kolledzhe / O. L. Nazarova // Ynformatyka y obrazovanye. – 2003. – № 11. – S. 79–84.].
8. Nain A. Ya. Ynnovatsyy v obrazovanyu: monohrafiya / A. Ya. Nain. – Cheliabynsk: YPR MO RF, 1998. – 288 s.
9. Polonskyi V. M. Slovar po obrazovaniyu y pedahohyke / V. M. Polonskyi. – M. : Vyssh. shk., 2004. – 512 s.
10. Sokolova I. V. Formuvannia polikulturnoi kompetentnosti u maibutnikh uchyteliv-filolohiv / I. V. Sokolova, O. A. Ivashko // Zbirnyk naukovykh prats Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. – Seriiia : Pedahohichni nauky. – 2009. – №1. – S. 162–167.
11. Fopel K. Tekhnolohyia vedenyia trenynha. Teoryia y praktyka / K. Fopel ; per. s nem. – 3-e yzd. – M. : Henezys, 2007. – 267 s.
12. Brislin R. W. Intercultural Communication Training: An Introduction / R. W. Brislin, T. M. Yoshida. – Thousand Oaks, 1994. – 270 p
13. Hall E. T., Hall M.R. Understanding Cultural Differences: Germans, French and Americans. Boston – L. : Intercultural Press, 1990. 224 p.
14. Triandis H. Intercultural Education and Training / Peter Funke (Ed.) // Understanding the USA. A Cross-Cultural Perspective. – Tübingen, 1989

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТРЕНИНГОВ КАК ОДНО ИЗ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ ФОРМИРОВАНИЯ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ФИЛОЛОГОВ

Амелина С. М., Белая У.Д.

***Аннотация.** В статье освещено одно из педагогических условий формирования межкультурной компетентности будущих филологов, а именно применение тренингов. Акцентирована эффективность тренинговой технологии. Приведены определения, классификация и упражнения для формирования межкультурной компетентности с использованием тренингов.*

***Ключевые слова:** межкультурная компетентность, формирование межкультурной компетентности, педагогические условия, тренинг.*

USING THE TRAININGS AS ONE OF THE PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMING THE INTERCULTURAL COMPETENCE OF FUTURE PHILOLOGISTS

Amelina S.M., Bila U.D.

***Abstract.** Interaction of peoples and cultures of different countries is caused by the process of globalization, which is developing rapidly in our time. Therefore, the formation of the intercultural competence of future philologists, namely learning a foreign language for admission to intercultural dialogue, acquaintance and engagement in another culture, plays an important role in learning. Pedagogical conditions are a set of objective possibilities of content, forms, methods, means and objective-spatial environment, aimed at solving the tasks. In our opinion, training is the most effective method of forming intercultural competence. Training is the process of self-consciousness, knowledge of the individual's own cultural foundations; obtain information about other cultures; acquiring skills explaining the causes, situations and actions from the standpoint of another culture. Intercultural training is a series of interrelated events or actions designed to develop cultural self-consciousness, typical behavioral reactions or skills, as well as a positive guide to other cultures. Training is one of the most effective methods for the formation and development of intercultural competence. He synthesizes all active teaching methods.*

***Key words:** intercultural competence, formation of intercultural competence, pedagogical conditions, training.*